

GEÇMİŞİ ŞİMDİYE TAŞIMA: ÖMER F. OYAL'IN ROMANLARINDA ŞİMDİKİ ZAMAN SORUNU

ŞAFAK KARAKOÇ

Romanda zaman meselesi henüz aşılabilmiş bir olay değildir. Çünkü zaman çok boyutlu düşünülebiyecek bir süreç, yakalanılamayan bir ândır. Bu yüzden zaman üzerine düşünen fizikçiler, felsefeciler, metafizikçiler olduğu gibi edebiyatçılar da olmuştur. Özellikle şimdiki zamanın yok sayılması; şu an derken bile bir saniyenin geçtiğini aklımıza getirdiğimizde yazıldığı zamandan yıllar sonra basılmış bir romanda şimdiki zaman başlıca sorundur. Problemin bu tipi romancılara zaman söz konusu olduğunda daha seçici olmaları gerektiğini hatırlatmıştır. Bu nedenle klasik romanlarda karşılaştığımız kronolojik zamanlar, modern ve post modern romanlarda görülmez. Artık zamanı çok boyutlu bir şekilde ele alan romancılar kimi zaman geçmiş ile şimdiyi birleştirme çabasına girmiş, kimi zaman da bugünden yola çıkarak geçmişe dair bir takım değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ömer F. Oyal'ın gerek yazılarında ele aldığı gerekse kendisiyle yapılan söyleşilerde zaman ve geçmiş kavramları üzerinde düşünmesi onu, romanlarında zamanı temel birkaç sorundan biri olarak tasarlamasına zorlamıştır. Bu nedenle geçmiş ile hali birleştirme çabası Oyal'ın romanlarına uygulanan bir tekniktir. Onun roman kurgusunda en önemli rol de zamana aittir. Çünkü gerek romanda işlenen tema gerekse romanda yer alan mekân, karakter gibi unsurlar tarihsel bir zaman için elverişli olarak tasarlanmışlardır. Hatta romanlardaki arketipler de doğrudan geçmişe atıf yapmakla sorumludur. Bu nedenle yazar, şimdiki zamanda kurguladığı romanlarında sürekli olarak geçmişe gider. Çünkü onun için geçmiş, kişinin peşini asla bırakmamaktadır. Roman kahramanları da genellikle geçmişinden sorumlu olarak huzursuz bir dünya görüşüne sahiptir. Bu nedenle kahramanların bu halinin daha net anlaşılabilmesi için zamanlarla oynanarak geriye dönüşler yapılır. Ancak roman söz konusu olduğunda geriye dönüş tekniği tehlikeli olabilmektedir. Romanın akışı itibarıyla geriye dönüşler kurgu düzeninin bozulmasına sebep olabilir. Bu nedenle modern romancılar bilinç akımını devreye sokarak flasback yöntemini geliştirirler. Zamanda âni sıçramalar, gidip gelmeler anlamına gelen bu yöntemde (Tekin 2001: 259) hikâyenin bulunduğu noktadan geçmişe bir dönüş söz konusudur (Dumantepe 2017: 247). Dumantepe'ye göre bir anlatıda geriye gidişin çeşitli sebepleri olabilir. Örneğin, anlatı kişinin hayatıyla ilgili ayrıntıları vermek için geriye gidilebilir. Hikâyedeki eksik parçaları tamamlamak için yapılabilir. Her geriye dönüş, daha önce atlanan bir boşluğun, eksik bırakılan bir yerin doldurulmasıdır (Dumantepe 2017: 248).

Ömer F. Oyal'ın geçmiş zaman üzerine düşünceleri onun bütün romanlarına yansır. Kendisiyle yapılan bir söyleşide geçmişin şimdiki zaman içinde daima bir infilak olduğunu söyleyen romancı, geçmişini şimdi içinde tekrar kurgulayarak romanda en önemli teknik olarak uygular. Ross'a göre her bir şimdi, geçmişin sonu olduğu kadar geleceğin de başıdır. Oyal'ın geçmişini şimdikiye taşıma konusundaki ısrarı onun bütün romanlarına çok zamanlı bir boyut kazandırır. Zamansal geçişler ve zamanların kaynaşması, romanların helezonik bir olay örgüsüyle anlatılmasına neden olur. Çünkü farklı olayların tek bir zaman diliminde anlatılması anlatımı sığlaştırabilmektedir. Oyal'ın romanlarında bu olaylar bugün ile geçmiş arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Geçmişte yaşanmış bir olayın farklı bir versiyonu şimdide yaşanır. Bu nedenle romancının şimdiki olayın gerçekliğini ve olayın büyümesini pekiştirmek için geçmişe atıf yapması beklenir. Böylece şimdiki zaman, artık geçmiş ve tarihsel bir açılıma sahip olur. Oyal'ın hemen her romanında karakteristik bir nitelik kazanan bu durum yazarın maziye olan takıntısından ibarettir. Yazarın ilk romanı olan *Sürgün Ruhun Rüya Defteri*'nde Hüseyin Akkırman ruhunun birden fazla geçmişe sahip olduğunu düşünen nevrotik bir karakterdir. Akkırman diğer adıyla Harun Hisarcıklı, eskiden bir Yahudi

olduğunu iddia ederek Rab yerine yapılan bir puta tapmalarının neticesinde tanrı tarafından ruhunun cezalandırıldığını düşünür. Bu yüzden Kudüs'te bir evin duvarında taş olarak ikinci kez dünyaya gelir. Bu, tanrının ona verdiği bir cezadır. Ancak kahraman bu ceza ile günahının bedelini ödeyemez. Onun dünyaya her gelişi bir cezadır. Hiçbir zaman huzura eremeyeceğini düşünen kahramanın geçmişi onun peşini bırakmaz. Bu durum onun şimdideki halini etkiler. Geçmiş zamanın zaman teorisyenlerince yalnızca hatıralarımızdan ibaret olduğunu göz önünde bulundurursak bu psikolojik süreç içinde roman kahramanı biten zamandan kurtulamadığı için bu durum onun zihnini işgal etmektedir. Bu nedenle kahraman, zihnindeki sorulara bir cevap bulmak amacıyla Cihan adlı bir psikologa başvurur. Kahraman, psikologu Cihan ile olan seanslarında geçmişe giderek ona yaşadıklarından söz eder: *O yıl, bitmek bilmeyen dönüşlere hükümlü sonsuzluğun ilk yılıydı. Çölün dibinde, Kızıldeniz'in böğrüne taştan bir bıçak gibi saplanmış yarımada, her zamankinden farklı bir hareketlilik ve başkalık vardı (Oyal 2017: 17)*. Buna göre kahraman, farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda dünyaya tekrar tekrar gelmektedir. Kahraman, roman boyunca geçmişi ile bir hesaplaşma içerisindedir: *İkincisi geçmiş yaşamında kötü biri olarak yaşamıştır çünkü. Şimdi bunun cezasını çekiyor. Bu bir ceza ama aynı zamanda bir fırsat!* (Oyal 2017: 29). Yeniden doğuş arketipinin bir tezahürünü şahsında canlandıran Hüseyin Akkırman, sürgün edilmiş ruhunun cezasını dünyaya farklı zamanlarda gelerek ödemektedir. Nitekim dünyaya iki kez taş olarak gelir. Romanda *İnsanoğlu ne olursa olsun hayatının bir zamanında Rab'le ve kaderiyle hesaplaşmak zorundadır* diyen kahraman, geçmişi şimdiki zamana dönüştüren bir açılımın yaratıcısıdır. Ömer F. Oyal, geçmişi şimdi içinde tekrar kurgulayarak romanlarında önemli bir teknik olarak uygular. Bu durum *Gecelerin En Güzeli* romanında zamanların kaynaşmasına neden olur. Romanda iki farklı olay geçmiş ile bugünü yansıtır. Tuva Türklerinin efsanelerinde geçen Yada Taşının iki zamanda anlatıldığı roman, helezonik bir olay örgüsünün kullanılmasına neden olur. Roman boyunca zamanın şimdi ve geçmiş arasında gidilip gelinmesi, okuru her iki zamanda geçen olaylarla meşgul olmaya zorlar. Romanda kullanılan teknik iki zamansal düzlemde eşzamanlı bir anlatım yaratabilecek şekilde şimdiki zamanla kaynaşır. Roman, 9 günlük bir süreci kapsasa da geriye dönüşlerle yapılan geçmişe yolculuk, günlere sığdırılan olayların tarihsel geçmişine yapılan atıflardır. Romanda Cemal, rüyasında sayıkladığı “caday”, “amıt” gibi kelimelerin ne olabileceği konusunda eski bir arkadaşının kardeşi olan Türkolog Osman'a başvurur. Osman, Cemal'in ilk söyleyişte anlayamadığı bu kelimelerin ses kaydedici vasıtasıyla kaydedilmesini ister. Cihazda duyduğu kelimelerin eski Türklerde yağmur yağdırma gücü olduğuna inanılan büyülü bir taş olduğunu söyler. Bunun üzerine Cemal, evindeki aile yadigarı taşın, Osman'ın iddia ettiği gibi Yada Taşı olabileceğini düşünür. Bu olaya paralel ilerleyen ikinci olayda Çırsınmaa adlı bir şaman ve ekibi, kayıp olan Yada taşını bulmak için yolculuğa çıkmakta ve çeşitli âyinler düzenlemektedir. Romanda geçmişin dil aracılığıyla bugüne nasıl taşındığı hususu üzerinde durulur. Çünkü kelimeler tarihi süreç içinde geçmişten bugüne bir yolculuk halinde bugüne taşınır. Oyal'a göre dil, çok uzak çağlarda geçmiş ile bağ kurduğu gibi düşünmemizi de etkiler (Oyal: 2007). Romanda Yada Taşı'nın zaman içinde yolculuğunun tespiti yine dil sayesinde olmuştur: *Geçmiş bizi kelimelerin içinden gözetler. Bir kelimenin her bir tekrarı, silikleşip unutulmuş ve belki de bize hiç benzemeyen atalarla akdın yeniden onaylanmasından başka bir şey değildir (Oyal 2018: 15)*.

Oyal'ın romanlarında içinde geçmişi de taşıyan bu şimdiki zaman, klasik romanlarda çok karşılaştığımız kronolojik zamanı da bozmaktadır. Zamanda ileri geri sıçrama (chronological looping) veya zaman değiştirme (time-shift) gibi teknikler romanda yer alan zaman tekniklerindedir. Romanda geçmiş olayların şimdiki zamanı tehdit etmesi ve kahramanın bugünkü durumunda hafızasına musallat olan bu olay, şimdiki zamanı manipüle etmektedir. Aslında Oyal'ın romanlarında geçmişin şimdi üzerindeki baskısı roman kahramanlarının huzursuzluğunun başlıca sebebidir. Bu nedenle *Ferahlık Anına Övgü* romanının kahramanı Kerem, geçmişinden kurtulmak, hafızasını sıfırlamak ve böylece vicdanını rahatlatmak için

“Mukayeseli Tasavvuf İncelemeleri Vakfı”nın bir müdavimi olmuştur. Romanda çocukluğunun bir kısmını Erzurum’da geçiren Tamer, bir oyuncak yüzünden çıkan tartışma sonucu çocukluk arkadaşı Kerem’i ve annesini kuyuya iter. Bu olaydan sonra Kerem’in annesi yatalak kalır ve Kerem ona bakmaya mecbur kalır. Kerem, o yıllarda annesinin ölmesi için her gün dua ettiği için kendisinden utanmakta ve vicdanını rahatlatmak istemektedir. Bu olay yıllar sonra hem Tamer’i hem Kerem’i rahatsız ederek peşlerini bırakmaz. Narlı’ya göre ben öyküsel anlatılarda anlatıcı anlarına döner, anlatılan “benin ruh çözümlemelerini yaparak, bilincini yorumlayarak, değerlendirerek geçmişini yeniden yaratabilir (Atilla 2021: 79). Tamer, Kerem ile tanıştıktan sonra giderek yalnızlaşır ve bir hayli karanlık olan dünya görüşü, içinden çıkılmaz bir durum haline alır. Böylece iki kahramanın şimdideki durumu tek bir geçmişin esaretine bağlanır. Tamer, bu durumu kendi iç dünyasında yaşarken, Kerem, bundan kurtulmak için mistisizme başvurarak çevresini de bu geçmişe ortak eder. Ancak yapılan bu eylemler, geçmiş ile yüzleşmek için durumu kurtarmaz. Bunun bilincinde olan Kerem, romanın bir bölümüne kadar Tamer ile yüzleşmeye çalışırken diğer bir bölümünde Tamer, Kerem ile yüzleşmeye çabalar. Oyal, kendisiyle yapılan bir söyleşide geçmişin şimdiye taşınması hakkında şöyle söyler: *Tüm geçmişin hatta her şeyin belli bir anda yüzeye çıkıvermesini, kısacık bir zaman parçasına bütün hayatın hatta tarihin sığabilmesini seviyorum. Bu modern romanın önemli bir imkânı. Zaten anlarda yoğunlaşmayı, olanları deyim yerindeyse fragmanlar biçiminde anlatmayı tercih ediyorum. Üstelik zaten bana göre bu gerçek bir durum, kurgu oyunu değil. Hepimizin hayatında belli anlarda geçmiş şimdiye püskürtülüyor ve o anlar oldukça uzun oluyor, bu tür anlara bir hayat sığıyor. Geçmiş bu anlarla şimdiye taşıyorum. Ya da geçmiş böylesi anlarda şimdinin bir parçası haline geliyor, aradaki on yıllar, yüzyıllar kayboluyor. Bu durumda zaman kırılmalara, bükülmelere açık hale geliyor. Bunun okuyucu için her zaman kolay olmadığına farkındayım (Oyal 2021).*

Zaman Lekeleri romanında romanın ana kahramanı olan tren, aynı zamanda zamanlar arasında gidip gelen bir araçtır. Romanda geçmişe ve geçmişte yaşanan değişimlere tanıklık eden 11 numaralı vagon, iki günlük Adana-İstanbul güzergâhında bir yolculuğa çıkarken geriye dönüşlerle tarihin içine doğru mecazen bir yolculuğa da çıkar. Bu bağlamda 1900’lü yıllardan beri yolculuk yapan trende 11 numaralı vagon, Osmanlı’nın siyasi ve sosyal meselelerini gözlemleyerek anlatılır. Vagonun gördüğü kadarıyla zaman, her insan üzerinde bir leke bırakır. 1916 yılında I. Dünya Savaşı’nda da cepheye asker sevkıyatı da yapan vagon, 1900’lü yıllardan romanda şimdiyi kapsayan 1943’lü yılları, yani II. Dünya Savaşı dönemini tasvir etmektedir.

Geçmiş her ne kadar sıkıntılı geçerse geçsin her zaman kişinin hatırlamak isteyeceği bir zaman dilimi olması nedeniyle bazı kahramanlar geçmişini özleyerek geriye dönüşe bir sebebiyet verir. *Gemide Yer Yok* romanının başkişisi İsimsiz kahraman, ülkede çıkacak olan bir iç savaşın öngörüsünü yapar ve türlü önlemler almaya başlar. Karısı, oğlunu da alarak evden uzaklaşır ve babasının evine sığınır. İsimsiz kahraman ise savaşın çıkışıyla beraber hâlâ evinde kalmakta, sık sık ailesini hatırlamakta ve iç dünyasında geçmişini arzulamaktadır. Bu nedenle evine aldığı Yaşlı Kadın’ın oğlunun odasında kalmasına, odada bir takım değişikliklere girişmesine tahammül edemez. Çünkü o, geçmişini bugünün içinde yaşamak ister: *Babamın kovaları doldurarak arabayı hep aynı düzenle, önce tavandan başlayarak yavaşça yıkayışı, kirli suyu jantlara döküşü, ardından başka bir bezle yavaşça kurulaşışı, bir türlü hızlanamayış, eve dönülemez. Tükünmeyen ölümcül bir pazar. Fotoğrafta gülümsemişim. Bitmeyecek güne, bitmeyecek tutsaklığa tebessümle teslimiyet göstermişim. (Oyal 2019: 35).*

Gebeyehu’ya göre bir yazarın geriye dönüş tekniğini kullanmaktaki amacı roman kahramanlarının ve olayların arka plan bilgilerini sağlamak içindir. Anlatıcı, yeni olaylarla yüzleşirken geçmiş olayları da ekleyerek her iki olay grubunu birbirine bağlar (Gebeyehu

2019: 1). Bu sayede okur, roman kahramanının bugünkü durumunu daha net bir şekilde anlayabilecektir. Kahramanın iç dünyasında yaşadığı çatışmalar ise okuyucu için nedeni açıklanamayan muğlak bir sorun olmaktan çıkacaktır. Şenay'a göre romanın ana kahramanı hiçbir zaman içerisinde bulunduğu ânda var olamaz. O, büyük iç savaş öncesi hep geleceği düşünüp evi bir sığınak hâline getirmiş; iç savaş sırasında ise düşünsel olarak geçmişe giderek anılarını kurtarmaya çalışmıştır. Şimdi, onun için var olmayan bir zaman dilimidir. Geçmiş ile gelecek arasında yapılan bu yolculuklar onun için sadece evde kesişir (Şenay 2023: 160). Romanda kahramanın savaş öncesi hazırlıkları, savaş esnasındaki tedbirleri Hz. Nuh'un olayıyla karşılaştırılarak birbirine paralel bir anlatımda ilerler. Geçmiş burada da kahramanın zihnini meşgul eden bir meseledir: *Geçmiş uzaklaştıkça utanç gölgesi gibi uzayarak paçalarımıza yapışıyor (Oyal 2019: 100). Magda Döndüğünde* romanının kahramanı Salih Demirci de sık sık geçmişe gitmektedir. Bu durum onun maziden kopamayışı ile ilişkilidir. Çünkü hafıza geçmişini düşünüp yargılamak zamanın bugüne taşıdığı sorunların aşılması tamamen bireye bağlı olan bir meseledir. Romanda Salih Bey'in şimdiki zamandaki durumu bilinçakışı tekniğiyle geçmişe dönülerek anlatılır. Roman kahramanı karşılaştığı her olayda veya herhangi bir eşyada geçmişten izler aramaktadır. Uyanır uyanmaz eski silah arkadaşı Rüstem'in ölümü hatırlayan kahraman, şimdiki zamanda Salih Demirci, geçmiş zamanda Salih şeklinde karşımıza çıkar. İki ayrı zaman diliminde gençlik ve yaşlılık zamanlarının yer aldığı roman, 1933 Nazi Almanyası ve III. Reich döneminin bir panoramasını sunar. Salih bu yıllarda silah arkadaşı Rüstem ile birlikte Nazi kamplarında kalmış ancak oradan kaçmayı başarmışlardır: *Özbekler, Ruslar, Ukraynalılar, Belarushular, Tatarlar, Tecikler, Türkmenler, Azeriler, Ermeniler, Gürcüler, Kazaklar... Hepsi sürüklenerek cehenneme doğru ilerliyordu. Sürünen bir Babil kulesi. Artık herkes sadece kendi dilini fısıldıyordu. Rus olmayanlar bunu muhafızlara belli etmeye çabalıyorlardı (Oyal 2015: 44). Salih Demirci için zaman ve geçmiş önemlidir. O, zamanın önemini esaret günlerinde anlamıştır. Ancak yaşlılığında kahramanın geçmişinden kopamaması onun gençliğinde yaptığı bir hatadan kaynaklanır. Salih ve Rüstem Wehrmach'a geldiklerinde üzerlerindeki üniformaların çıkarılması istenir. Üniformalar yakılmaktadır. Ateşe attığı üniformasının ceplerini kontrol etmediğini hatırlayan kahraman, geçmişini ile tek somut bağı olan aile fotoğrafını kurtarıp kurtarmamak konusunda tereddüde girer. Ancak o, geçmişini arasındaki bağı yok olmasına seyirci kalır: *Sonsuza karışacak anlamsız bir ân mühürleyen fotoğrafı kurtarmak üzere ateşe uzanıp uzanmamaya karar veremedi bir an, eli havada kaldı. Sonra vazgeçti, bıraktı. Gerçekten de bir devir küle dönüşüyordu. Geçmişle vedalaşmak daha hayırlıydı. Hem kişiyi özgürleştirirdi bu. Duman diğerlerinininkiyle birlikte onun geçmişini de gökyüzüne savururken sıradaki yerine döndü Salih (Oyal 2015: 79).**

Bahara Bir Hediye adlı romanda ise Nâci, kardeşine duyduğu hislerini bir saplantı haline getirerek Fridevs ile olan bugünkü ilişkilerine yer verirken geriye dönüşlerle onunla ilgili hatıralarını da anlatır. Roman hem şimdiki zaman hem de geçmiş zaman olmak üzere iki zaman dilimiyle karşımıza çıkar. Bu romanda da Oyal'ın romancılığında karşılaştığımız zamanı birleştirme yöntemi uygulanır. Romanda Nâci, kız kardeşi Fridevs'e ruhsal anlamda âşık olur. Bu onda giderek saplantıya dönüşünce roman kahramanı bunun bilincine varsa da bundan kurtulmak için bir çaba sarf etmez. Fridevs, Japon kültürüne hayran olup Japonya'ya gitmeyi arzular. O, Tanzimat romanlarında karşılaştığımız batılı tipin bir ferdidir. Fridevs, Japonya'ya kaçınca Nâci, eksik kalan duygusal boşluğunu tamamlamak için hatıralarına sığınır: *Fridevs'in mutfaktaki o bakışından kalan leke gibi, kadim tabunun bu kez mutfağın ortasına inivermesi gibi, yasağın devasa bir kıskırtma oluşu gibi, benliğimin Fridevs'siz kuraklığı gibi, bir bütünlük hayali kurabilmekten fersah fersah ötede olmak gibi (Oyal 2022: 36). Geçmiş, yaşanan ân'ın parçaladığı ve yeniden anlamlandırmayla birlikte yaşanan ân'ın bir kez daha parçalanmasına yol açan bir anımsayıdır (Parla 2013: 258). Nâci, bu parçalanışı derinden yaşayan bir karakterdir. Öyle ki kahraman, kardeşinin gidişinden sonra sık sık onun evine gitmekte, ona dair izler aramakta ve geçmişe giderek onunla ilgili anılarını tazelemektedir.*

Bilinçakışı tekniğiyle anlatılan bu bölümler, Nâci'nin kendisiyle yüzleşmesi için bir fırsat olmuştur. Mendilow'a göre bilinç akışı tekniğini kullanan hiçbir yazar için geçmiş kavramı yoktur. Çünkü geçmişin hiçbir noktası tek başına var olamaz; her şey haldeki değişikliklere bağlı olarak büyür ve değişir (Stevick 2017: 239). Oyal, kendisiyle yapılan bir söyleşide geçmişin şimdi üzerindeki rolünü şöyle anlatır: *Herhangi bir anda, özel bir anda tüm bir dönemin özelliklerinin duygusunun açığa çıkması fikri bana ilginç geliyor. Ya da bir anın içine tüm bir geçmişin hakikatinin sıkışması. Öbür yandan geçmiş ve genele olarak tarih orada olmuş bitmiş bir şey değil. Her özel durumda yeniden açığa çıkan ve yeniden biçimlenen bir şey. Bu anlamda dünya üzerinde gerçek, sahil bir yer tutmak isteyen herkes bir kez de kendi adına tarihin içinden geçmek zorunda (Oyal: 2019).*

Oyal'ın bütün romanlarında karşılaştığımız geçmişe dönüş, yazarın bakışıyla geleceğin de inşası olduğu için önemli bir role sahiptir. Onun romanları hâl'de başlayıp geçmişe doğru ilerler. İnşa edilen bu zaman kurgusu, esteteze edilmişin yanı sıra işlevselliği ile değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Atilla, M. (2021). Ömer F. Oyal'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme, Kilis: Kilis Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dumantepe, S. (2017). *Roman ve Öyküde Zaman Yöntem ve Uygulama*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gebeyehu, T. A. (2019). "Analysis of Literary Techniques Employed in the Novel The Relation: Flashback in Focus", *Journal of Literature, Languages and Linguistics* Vol.63.
- Oyal, Ö. F. (2013). *Ferahlık Anına Övgü*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2015). *Magda Döndüğünde*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2017). *Sürgün Ruhun Rüya Defteri*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2018). *Gecelerin En Güzeli*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2018). *Zaman Lekeleri*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2019). "Nuh'tan Günümüze Altüst Oluşlar", <https://www.omerfoyal.com>
- Oyal, Ö. F. (2019). *Gemide Yer Yok*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2019). *Önceki Çağın Akşamüstü*, İstanbul: YKY.
- Oyal, Ö. F. (2021). "Anlarda Yoğunlaşmayı, Olanları Deyim Yerindeyse Fragmanlar Biçiminde Anlatmayı Tercih Ediyorum" <https://www.sanatkritik.com>.
- Oyal, Ö. F. (2021). "Nesnellik, Mesafe ve Zaman", <https://www.omerfoyal.com>
- Oyal, Ö. F. (2022). *Bahara Bir Hediye*, İstanbul: YKY.
- Parla, J. (2020). *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stevick, P. (2017). *Roman Teorisi* (Çev. S. Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şenay, F. (2023). Ömer F. Oyal'ın Romanlarında Yapı ve İzlek, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı Romanın Unsurları 1*, İstanbul: Ötüken Yayınları.